

Małgorzata Bańkowska

Uniwersytet Kaliski

im. Prezydenta Stanisława Wojciechowskiego

e-mail: m.bankowska@uniwersytetkaliski.edu.pl

 <https://orcid.org/0000-0001-5343-3836>

[Profesor Oskar Stanisław Czarnik (27 XII 1937 – 7 II 2026)

DOI: <https://doi.org/10.18778/0860-7435.40.15>

Profesor Oskar Stanisław Czarnik

Źródło: Oskar Czarnik. W: Miasto Kobyłka [online].

Pobrano 17 lutego 2026 r. z: https://www.kobylka.pl/strona-3964-oskar_czarnik.html

© by the author, licensee University of Lodz – Lodz University Press, Lodz, Poland.

This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution license CC BY-NC-ND 4.0

Funding Information: Not applicable

Conflicts of interests: None

Ethical Considerations: The Authors assure of no violations of publication ethics and take full responsibility for the content of the publication.

Received: 17.02.2026. Verified: 17.02.2026. Accepted: 17.02.2026.

Oskar Stanisław Czarnik, profesor nauk humanistycznych, literaturoznawca i prasoznawca, badacz kultury literackiej XIX i XX w., urodził się 27 grudnia 1937 roku we Lwowie. Był synem Leszka Czarnika, lekarza, działacza Związku Harcerstwa Polskiego we Lwowie, i Halszki z Chmielowskich¹. Dzieciństwo spędził we Lwowie. Rodzinne miasto opuścił w 1946 roku wraz z matką ojca, Teresą z Żulińskich Czarnikową i jej siostrą Łucją Żulińską² w jednym z ostatnich repatriacyjnych transportów. Szkołę podstawową ukończył w Radzyminie, maturę zdał w 1955 roku. W 1962 roku otrzymał dyplom na Wydziale Filologii Polskiej Uniwersytetu Warszawskiego. W okresie studiów dwukrotnie wyjeżdżał do Francji – w 1957 i 1958 roku³. W 1979 roku uzyskał stopień doktora nauk humanistycznych⁴, a w 1992 roku stopień doktora habilitowanego w Instytucie Badań Literackich PAN. W roku 2003 otrzymał tytuł profesora nauk humanistycznych. Był wychowankiem Stefana Żółkiewskiego i Janusza Stradeckiego.

W pierwszych latach aktywności zawodowej pracował jako nauczyciel w Liceum Ogólnokształcącym w Tluszczu (1961–1964), później w Zespole Szkół Zawodowych przy Tarchomińskich Zakładach Farmaceutycznych Polfa (1964–1966), a następnie w Centrali Importowo-Eksportowej CIECH w Warszawie (1966–1969) oraz jako redaktor w Wydawnictwach Handlu Zagranicznego w Warszawie (1969–1972). W latach 1972–1979 powrócił do zawodu nauczyciela w Technikum Odzieżowym w Warszawie. W 1978 roku związał się z Biblioteką Narodową, w której pracował do 2008 roku, początkowo w Zakładzie Katalogów Centralnych, a od 2001 roku pełnił funkcję kierownika Instytutu Książki i Czytelnictwa BN.

We wrześniu 1980 roku wstąpił do Niezależnego Związku Zawodowego Pracowników Biblioteki Narodowej i wszedł w skład tzw. Komisji Redakcyjnej. W listopadzie 1980 roku został przewodniczącym Komisji Zakładowej. Po wprowadzeniu stanu wojennego, w grudniu 1981 roku, uczestniczył w akcji protestacyjnej w BN, kierując Komitetem Strajkowym. Po pacyfikacji strajku trafił do aresztu śledczego w Warszawie-Białoleśce, a następnie w styczniu 1982 roku do ośrodka odosobnienia w Jaworzu. Przebywał tam do kwietnia 1982 r.⁵

¹ Halszka Chmielowska (1915–1999) była spokrewniona z Adamem Chmielowskim (Bratem Albertem); jej dziadek, Marian Chmielowski, był młodszym bratem przyszłego świętego.

² W 1940 r. NKWD aresztowało i rozstrzelało Leszka Czarnika, zaś w 1941 r. Halszka Chmielowska została aresztowana przez Niemców i trafiła do obozu pracy w Arnstadt k. Erfurtu. Po wyzwoleniu wyjechała do Francji.

³ Rozmowy prowadzone podczas pobytów we Francji (Argelès-Gazost, Paryż) z Halszką Chmielowską stały się kanwą jej autobiograficznej powieści *Spotkania na galerii*, wydanej przez Instytut Literacki w Paryżu w 1960 r.

⁴ W tym samym roku zawarł ślub z Grażyną Więch, z którą doczekał się dwóch córek.

⁵ Doświadczenia stanu wojennego O.St. Czarnik opisał we wspomnieniach *Czas trudnej próby. Wspomnienia z lat 1980–1989*, Warszawa 2022.

W latach 80. XX w. działał w Duszpasterstwie Środowisk Twórczych w Warszawie oraz Duszpasterstwie Internowanych i Uwięzionych. W latach 1986–1989 należał do Rady Duszpasterstwa Ludzi Pracy przy kościele św. Klemensa w Warszawie. Służba Bezpieczeństwa nazywała go „przebiegłym i przewrotnym jezuitą”⁶.

Po 1989 roku skoncentrował się na aktywności samorządowej oraz inicjatywach społecznych; współorganizował m.in. zbiórki książek dla Polaków na Wschodzie (Litwa, Ukraina, Białoruś, Kazachstan). W latach 1990–1994 był radnym miasta Kobyłka z listy Komitetu Obywatelskiego „Solidarność” i przewodniczącym Rady Miasta.

W latach 90. XX wieku powrócił do pracy naukowej i aktywnie angażował się w działalność kulturalną, za którą w 2005 roku został wyróżniony odznaką ministra kultury i dziedzictwa narodowego „Zasłużony Działacz Kultury”. W tym samym roku w uznaniu zasług dla lokalnej społeczności otrzymał Honorowe Obywatelstwo Miasta Kobyłka.

W 2011 roku wraz z Januszem Wasylkowskim, Arturem Leinwandem oraz Andrzejem Mierzejewskim współtworzył Instytut Lwowski w Warszawie⁷ i wchodził w skład kolegium redakcyjnego wydawanego przez Instytut „Rocznika Lwowskiego”. Był członkiem Związku Pisarzy Polskich na Obczyźnie, Warszawskiego Towarzystwa Naukowego, Polskiego Towarzystwa Bibliologicznego. Współpracował także z Zespołem Historyczno-Pamiętnikarskim Oddziału SBP w Warszawie. W 2014 roku został odznaczony Krzyżem Wolności i Solidarności. W 2023 roku Instytut Pileckiego w Warszawie przygotował i zarchiwizował wywiad z O.St. Czarnikiem, jako świadkiem epoki.

Rozległość Jego zainteresowań badawczych znalazła odzwierciedlenie w fundamentalnych, wysoko cenionych opracowaniach naukowych, które wniosły trwały wkład w rozwój badań nad kulturą literacką i prasą społeczno-kulturalną. Do najważniejszych należą monografie: *Proza artystyczna a prasa codzienna (1918–1926)* (Wrocław 1982), *Między dwoma Sierpniami. Polska kultura literacka w latach 1944–1980* (Warszawa 1993), *Ideowe i literackie wybory „Robotnika” w latach 1918–1939* (Warszawa 1996), *W drodze do utraconej Itaki. Prasa, książki i czytelnictwo na szlaku Samodzielnej Brygady Strzelców Karpackich (1940–1942) oraz Armii Polskiej na Wschodzie i 2. Korpusu (1941–1946)* (Warszawa 2012), *Czas trudnej próby. Wspomnienia z lat 1980–1989* (Warszawa 2022). Za książkę *W drodze do utraconej Itaki* otrzymał nagrodę Związku Pisarzy Polskich na Obczyźnie za najlepsze opracowanie naukowe roku 2012 dotyczące

⁶ Informacja przekazana przez O.S. Czarnika autorce wspomnień, w emailu z 23 grudnia 2021 r.

⁷ Celem instytutu jest utrwalanie dziedzictwa kulturowego Lwowa i Kresów Południowo-Wschodnich.

kultury i literatury na emigracji. Uczestniczył także w opracowaniu monumentalnego dzieła *Słownik literatury polskiej XX wieku* pod redakcją Aliny Brodzkiej (Wrocław 1993). Był autorem licznych artykułów publikowanych w „Roczniku Biblioteki Narodowej”, „Rocznikach Bibliotecznych”, „Bibliotekarzu”, „Notiesie Wydawniczym”, „Roczniku Lwowskim”, „Roczniku Towarzystwa Naukowego Warszawskiego”, „Polonistyce”, „Przeglądzie Humanistycznym”, „Przeglądzie Polsko-Polonijnym”, „Naszych Drogach” i in.

W 2024 roku O.St. Czarnik wydał wspomnienia Halszki Chmielowskiej-Guilly *To było tak...* (Warszawa, wyd. Nieoczywiste). W ostatnich latach życia pracował intensywnie nad monografią *Książka polska na obczyźnie w latach 1939–1950*.

Wybitne osiągnięcia naukowe Profesora Oskara St. Czarnika znajdowały odzwierciedlenie w wysokim poziomie prowadzonych przez Niego wykładów i seminariów, co sytuowało Go w gronie szczególnie cenionych wykładowców akademickich. Studentów oraz młodych badaczy otaczał rzetelną i życzliwą opieką naukową. Dzięki swojej postawie, zaangażowaniu, rozległej erudycji oraz wysokiej kulturze osobistej cieszył się powszechnym uznaniem jako niekwestionowany autorytet w środowisku naukowym. Jako nauczyciel akademicki związany był z Uniwersytetem Łódzkim (1995–2004) oraz Uniwersytecie Humanistyczno-Przyrodniczym im. Jana Kochanowskiego w Kielcach⁸ (2005–2009), a następnie Akademią Humanistyczną w Pultusku. Na Uniwersytecie Łódzkim pod jego kierunkiem powstały trzy rozprawy doktorskie⁹. Był także promotorem licznych prac magisterskich z zakresu literaturoznawstwa. Pozostawił bogaty zbiór konspektów zachowanych w rękopisach oraz wartościowe, nieopublikowane materiały dydaktyczne do zajęć z historii prasy i literatury.

Miałam zaszczyt być asystentką Pana Profesora w Katedrze Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Łódzkiego i jedną z trzech Jego doktorantek. Uczylam się od Pana Profesora metod i technik badawczych oraz rzetelności naukowej, która w sposób szczególny Go cechowała. Pamiętam nasze pierwsze spotkania i rozmowy naukowe. W niewielkim pokoju w kamienicy przy ul. Tadeusza Kościuszki 17 w Łodzi¹⁰ przedstawiałam swoje wątpliwości i pytania. Pan Profesor słuchał uważnie, po chwili wstawał, przechadzał się po pokoju i udzielał rzeczowych, wyczerpujących i jasnych odpowiedzi – ten obraz na trwale zapisał się w mojej pamięci. Zdyscyplinowany i wymagający

⁸ Obecnie Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach.

⁹ Rozprawy obronione w latach 2003–2004 dotyczyły: periodyków międzywojennych – „Pion” i „Tęcza” oraz dodatków kulturalnych do prasy codziennej w latach 90. XX w.

¹⁰ Pod tym adresem w latach 1995–2004 mieściła się siedziba Katedry Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej UŁ (obecnie Katedra Informatologii i Bibliologii).

przede wszystkim wobec siebie, również początkującym badaczom stawiał wysokie, ambitne cele. Krytyczne uwagi do pierwszych prób naukowych służyły wydobyciu maksymalnych możliwości młodych naukowców i były wyrazem głębokiego szacunku i odpowiedzialności. Był powściągliwy w ocenach i oszczędny w pochwałach, toteż jego pozytywna opinia miała ponadprzeciętne znaczenie, była wyróżnieniem potwierdzającym słuszność obranej naukowej drogi.

Otaczały Go wybitne i niepowtarzalne osobowości naukowe. Za pośrednictwem Profesora Oskara St. Czarnika miałam okazję poznać m.in. prof. Aline Brodzką, z którą łączyły Go serdeczne więzi.

Profesor Oskar S. Czarnik odszedł 7 lutego 2026 roku. Pożegnaliśmy Go 13 lutego w kościele św. Kazimierza Królewicza w Kobyłce. Pochowany został na cmentarzu parafialnym w Kobyłce przy ulicy Radzymińskiej 62, w ziemi jego drugiej, po Lwowie, Małej Ojczyzny, z grudką ziemi z ukochanych rodzinnych stron.

Wraz z odejściem Pana Profesora zamknął się jeden z ważnych rozdziałów w badaniach literackich i prasoznawczych oraz w osobistych biografjach tak wielu Jego przyjaciół, współpracowników i uczniów. Pożegnaliśmy człowieka wielkiej godności i kultury osobistej, wybitnego intelektu oraz rozległej wiedzy, w środowisku akademickim określanego mianem „prawdziwego Profesora”. Pozostawił piękne dzieło, które zasługuje na pamięć nieprzemijającą...